

โครงการเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์
อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี อำเภอวังม่วง จังหวัดสระบุรี

1. พระราชดำริ

วันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2532 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำริกับ นายปราโมทย์ ไม้กลัด และคณะเจ้าหน้าที่ สำนักงาน กปร. ณ พระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ จังหวัด เชียงใหม่ ความว่า ควรศึกษาพิจารณาวาง โครงการ และก่อสร้างเขื่อนกักเก็บน้ำปิดกั้นแม่น้ำป่าสักที่ บริเวณเขาถ้ำพระ บ้านท่าสะบก ตำบลท่าคล้อ อำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี โดยเร่งด่วน

เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ ตั้งอยู่ที่บ้านแก่งเสือเต้น ตำบลหนองบัว อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี
ปิดกั้นแม่น้ำป่าสัก ขนาดความจุสูงสุด 960 ล้านลูกบาศก์เมตร

2. การดำเนินงาน

กรมชลประทาน ได้ดำเนินการก่อสร้างแล้วเสร็จเมื่อปี 2542 สามารถเก็บกักน้ำได้ 960 ล้านลูกบาศก์เมตร โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อแก้ไขปัญหาน้ำท่วมและน้ำแล้งในเขตลุ่มน้ำป่าสักและลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนล่าง ทั้งนี้ตั้งแต่ปี 2543 กรมชลประทานได้พัฒนาระบบชลประทาน เพื่อส่งน้ำสนับสนุนพื้นที่การเกษตรรวม 174,500 ไร่ ดังนี้

- โครงการสูบน้ำพัฒนานิคม	พื้นที่ชลประทาน	28,500 ไร่
- โครงการสูบน้ำ แก่งคอย-บ้านหมอ	พื้นที่ชลประทาน	86,700 ไร่
- โครงการสูบน้ำพัฒนานิคม – แก่งคอย	พื้นที่ชลประทาน	29,300 ไร่
- โครงการจัดหาน้ำเพื่อการเกษตร	พื้นที่ชลประทาน	30,000 ไร่
จังหวัดลพบุรี		

แผนที่แสดงพื้นที่ชลประทานจำนวน 4 โครงการเพื่อใช้ประโยชน์ในการสนับสนุน
การขาดแคลนน้ำให้กับเกษตรกร พื้นที่รวม 174,500 ไร่

นอกจากนั้นเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ ได้นำระบบโทรมาตร มาใช้ในการคำนวณ พยากรณ์และคาดการณ์สถานการณ์น้ำในบริเวณลุ่มน้ำป่าสัก ตลอดจนการเก็บข้อมูล สถิติน้ำฝน น้ำท่า อย่างต่อเนื่องเป็นระบบ ทำให้สามารถควบคุมปริมาณน้ำในแม่น้ำป่าสัก ส่งผลให้ลดผลกระทบที่มีต่อ ปริมาณน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยาช่วยป้องกันและบรรเทาสภาวะอุทกภัยได้

ทั้งนี้เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ได้มีการจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำ เพื่อให้เกษตรกรเข้ามามีส่วนร่วมใน ด้านการบริหารจัดการน้ำ การดูแลบำรุงรักษา และการจ่ายค่ากระแสไฟฟ้าในการสูบน้ำ ปัจจุบันมีทั้งสิ้น 81 กลุ่ม แบ่งเป็น

- โครงการสูบน้ำพัฒนานานิคมและโครงการสูบน้ำพัฒนานานิคม - แก่งคอย มีกลุ่มพื้นฐาน 56 กลุ่ม กลุ่มบริหาร 5 กลุ่ม รวม 61 กลุ่ม
- โครงการสูบน้ำ แก่งคอย-บ้านหมอ มีกลุ่มพื้นฐาน 16 กลุ่ม กลุ่มบริหาร 4 กลุ่ม รวม 20 กลุ่ม

3. ประโยชน์ของโครงการ

1. **บรรเทาปัญหาอุทกภัย** ให้กับพื้นที่บริเวณลุ่มน้ำป่าสักและพื้นที่ด้านท้ายเขื่อน เช่น จังหวัดสระบุรี พระนครศรีอยุธยา กรุงเทพมหานครและปริมณฑล ซึ่งช่วยลดความเสียหายด้านเศรษฐกิจ ให้กับประเทศไทยได้อย่างมหาศาล

2. **ด้านการเกษตรกรรม** เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ ทำหน้าที่ส่งน้ำให้พื้นที่การเกษตร คิดเป็น ปริมาตร 840 ล้านลบ.ม. และยังมีแนวโน้มที่จะสูงขึ้นอีกเนื่องจากความต้องการใช้น้ำเพื่อการเกษตร เพิ่มขึ้น

3. **เพื่อการอุปโภค-บริโภค และอุตสาหกรรม** ซึ่งเป็นความต้องการรองลงมาจากการใช้งาน เพื่อการเกษตร อันประกอบด้วยการส่งน้ำเพื่อใช้ผลิตน้ำประปา และใช้เพื่อกิจการของโรงงานอุตสาหกรรม ในพื้นที่จังหวัดลพบุรี และจังหวัดสระบุรี ส่งผลให้พื้นที่มีการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมสูงขึ้น

เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ ส่งน้ำให้ช่วยเหลือพื้นที่การเกษตรครอบคลุมพื้นที่ 174,500 ไร่

4. **เพื่อฟื้นฟู และรักษาสมดุลของระบบนิเวศน์** ผลจากการกักเก็บน้ำของเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ ส่งผลให้ปริมาณน้ำใต้ดินบริเวณเขื่อนและพื้นที่ด้านท้ายน้ำมีระดับสูงขึ้น ส่งผลประโยชน์ให้แก่ราษฎร ในพื้นที่ในด้านการอุปโภค - บริโภค และเพื่อการเกษตร นอกจากนี้ยังสร้างความชุ่มชื้นให้แก่พื้นที่ป่า ใหม่ที่ปลูกทดแทนให้มีความอุดมสมบูรณ์ สร้างความหลากหลายให้แก่ระบบนิเวศน์

5. เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ปลา และแหล่งประมงน้ำจืดขนาดใหญ่ เนื่องจากลักษณะของเขื่อนมีลักษณะแบนราบ ทำให้แสงแดดและออกซิเจนกระจายตัวได้อย่างทั่วถึง ทำให้ภายในอ่างเก็บน้ำมีความอุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การขยายพันธุ์สัตว์น้ำ เห็นได้จากผลการศึกษาวิจัยของคณะประมงมหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์ ที่พบว่า ปัจจุบันภายในเขื่อนป่าสักมีหลากหลายของพันธุ์ปลาประมาณ 130 ชนิดพันธุ์ เป็นชนิดพันธุ์ปลาที่พบเพิ่มขึ้น 52 ชนิด จากเดิมประมาณ 80 ชนิดพันธุ์ ทำให้เขื่อนป่าสักเป็นแหล่งประมงที่สำคัญแห่งใหม่ของประเทศ นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างอาชีพ และรายได้ด้านการประมงให้แก่ราษฎรในพื้นที่อีกด้วย

ผลผลิตจากการประมงที่มีความหลากหลายมากขึ้น
หลังจากมีการก่อสร้างเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์

6. เป็นแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจากเขื่อนมีลักษณะเป็นเหมือนทะเลสาบน้ำจืดขนาดใหญ่ ประกอบ การมีการสร้างเส้นทางเดินรถไฟผ่านบริเวณเขื่อน ซึ่งเป็นจุดดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ ตลอดสองข้างทางของถนนที่มุ่งหน้าสู่เขื่อนป่าสัก มีการปลูกต้นทานตะวัน ซึ่งจะบานสะพรั่งในช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนมกราคม ทำให้ในช่วงดังกล่าวมีจำนวนนักท่องเที่ยวไปเยี่ยมชมเขื่อนป่าสักสูงขึ้น

เส้นทางรถไฟท่องเที่ยวที่พาดผ่านบริเวณพื้นที่กักเก็บน้ำของเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ ส่งผลให้มีนักท่องเที่ยวเดินทางไปเยี่ยมชมเขื่อนป่าสักในช่วงวันหยุด นอกจากนั้นในช่วงฤดูดอกทานตะวันบานเป็นช่วงที่มีนักท่องเที่ยวจำนวนมากหลังไหลไปชื่นชมทุ่งทานตะวันในพื้นที่อ่างเก็บน้ำเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์

4. ผลกระทบที่ชัดเจนจากการก่อสร้างเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์

ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมที่ชัดเจน ได้แก่ ความเข้มข้นปริมาณตะกอนท้ายน้ำที่ลดลง 2.28 เท่า จึงอาจกระทบกับอายุของอ่างเก็บน้ำ นอกจากนี้ การเพิ่มพื้นที่ชุมชนบริเวณท้ายอ่างเก็บน้ำ จากเดิม 10 ตารางกิโลเมตร ในปี พ.ศ. 2538 เป็น 575 ตารางกิโลเมตร ในปี พ.ศ. 2545 และจากการ ไม่มีแหล่งอุตสาหกรรมในปี พ.ศ. 2538 เป็นแหล่งอุตสาหกรรม จำนวน 67.04 ตารางกิโลเมตร ในปี พ.ศ. 2545 ก่อให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพน้ำที่เกิดจากการปนเปื้อนของน้ำเสียจากชุมชนและ อุตสาหกรรม และถึงแม้ว่าเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ทำให้เกิดความสูญเสียโบราณคดีในสภาพจริง 27 แห่ง แต่ เขื่อนก็ยังช่วยบรรเทาอุทกภัยให้กับโบราณสถานสำคัญ เช่น อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา เป็นต้น ซึ่งการพัฒนาเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ทำให้เกิดการรวมตัวของชุมชนมากขึ้น มีเส้นทางคมนาคมที่ เข้าถึงในชุมชนต่างๆ มากขึ้น การวิจัย ของ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ได้เสนอให้มีการ อนุรักษ์ชุมชนดั้งเดิม การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ให้เป็นระบบให้มีการประชาสัมพันธ์อย่าง ต่อเนื่อง รวมถึงส่งเสริมการศึกษาวิจัยในพื้นที่จะทำให้สภาพแวดล้อมสังคมและวัฒนธรรมที่เป็น เอกลักษณ์ จะยังคงควบคู่กับการบริหารโครงการต่อไป

5. บทสรุป

ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับโครงการ นอกจากผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นโดยตรงจากการใช้น้ำ ที่มีเสถียรภาพมากขึ้นในด้านการอุปโภคบริโภค การสร้างรายได้ทั้งภาคการเกษตร การประมงในอ่าง เก็บน้ำ และอุตสาหกรรมแล้ว เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ยังมีประโยชน์ด้านการบรรเทาอุทกภัย รายได้จากการ ท่องเที่ยว การฟื้นฟูด้านสิ่งแวดล้อม โดยการรักษาคุณภาพน้ำจากการไล่น้ำเสียและน้ำเค็มบริเวณท้ายเขื่อน ลงมาถึงบริเวณกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ทำให้มีผลประโยชน์สุทธิ เท่ากับ 49,788.51 ล้านบาท สัดส่วนผลประโยชน์ต่อต้นทุนเท่ากับ 1.39 และอัตราผลตอบแทนภายในโครงการเท่ากับร้อยละ 16.75 ทั้งนี้ อาจทำให้ผลประโยชน์โครงการสูงมากขึ้นถึง 63,701.24 ล้านบาท หากมีการพัฒนาและบริหาร โครงการที่ดีอย่างต่อเนื่องด้วย

สรุปได้ว่า ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นภายหลังจากมีเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ มีมากกว่าต้นทุนของ ทรัพยากรที่ใช้ไปในโครงการทั้งทางตรงและทางอ้อม นับเป็นตัวอย่างการบริหารโครงการยุคใหม่ การศึกษาของ สกว. ได้เสนอแนะให้กรมชลประทานเป็นหน่วยงานหลักในการบริหารจัดการโครงการ โดยประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งเรื่องแหล่งน้ำต้นทุน ผู้ใช้น้ำ รวมถึงการส่งเสริม อาชีพและการพัฒนาชุมชนบริเวณเขื่อนอย่างยั่งยืน โดยให้มีการประเมินผลการดำเนินการอย่างสม่ำเสมอ ทุก 10 ปี เพื่อความสำเร็จและความยั่งยืนของโครงการสมเจตนารมณ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงให้กำเนิดโครงการสืบต่อไป.
